

Een archeologische opgraving op de Koornstraat 1 te Oss (N.-Br.)

S.J. Tuinstra

ARC-Publicaties 96

**Groningen
21 januari 2004
ISSN 1574-6879**

Colofon

ARC-Publicaties 96

Een archeologische opgraving op de Koornstraat 1 te Oss (N.-Br.)

Tekst

S.J. Tuinstra

Digitale beeldverwerking

B. Schomaker

Tekstredactie

M.J.M. de Wit

Eindredactie

J. Schoneveld

Omslag

Leo Belgicus, Jan van Doeticum (1598)

Groningen, 2003

De volledige lijst met ARC-Publicaties is te vinden op www.arcbv.nl

Inhoud

1	Inleiding	3
1.1	Aanleiding van het onderzoek	3
1.2	Ligging van het onderzoeksgebied	3
1.3	Objectgegevens	3
1.4	Doel van het onderzoek	5
1.5	Onderzoeksgeschiedenis	5
1.6	Werkwijze	6
2	Resultaten	7
2.1	Sporen	7
2.2	Vondsten	7
3	Conclusies	11
	Literatuur	13

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Op 24 t/m 26 september 2003 heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een archeologisch onderzoek uitgevoerd op de Koornstraat 1 te Oss. Aanleiding hiertoe was de geplande nieuwbouw op de onderzoekslocatie. Op deze locatie heeft al eerder een inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van een proefsleuf plaatsgevonden, uitgevoerd door Archeologisch Onderzoek Leiden (Archol bv). Het advies bij dit onderzoek was bij diepere verstoring dan 80 cm beneden maaiveld, het terrein uitgebreid te onderzoeken (Jansen 2003). Daar de fundamente van de nieuwbouw dieper zouden worden ingegraven, is besloten tot een vervolgonderzoek. ARC bv heeft in opdracht van de projectontwikkelaar, dhr. A. Sakinmaz, A&O Projectontwikkeling BV, dit onderzoek uitgevoerd.

Het veldteam bestond uit drs. S.J. Tuinstra (projectleider), mw. drs. G.M.A. Bergsma (veldtechnicus), mw. drs. H. Halıcı (assistent-veldtechnicus) en P. Scheurs via Archeowerk (grondwerker). De kraan werd geleverd via de firma Basten.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

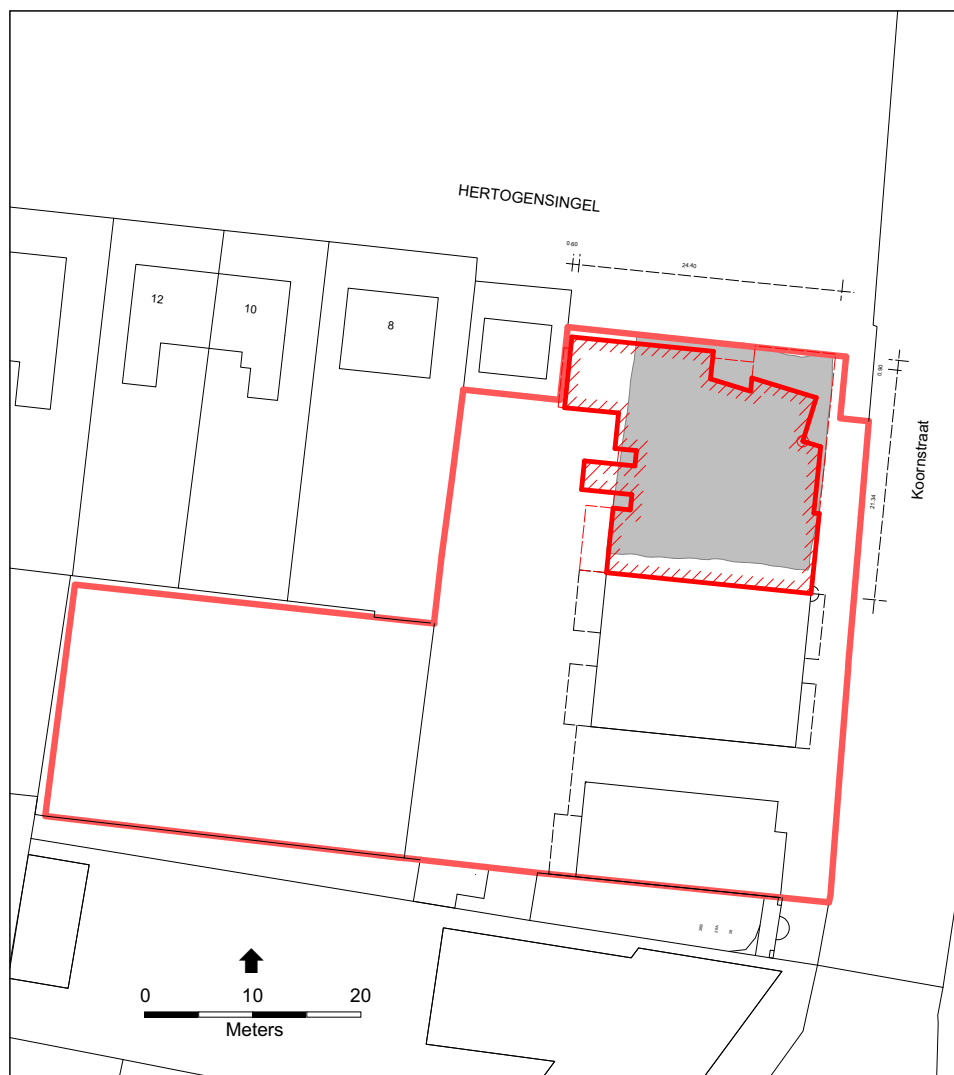
Het onderzoeksgebied is gelegen op de hoek van de Koornstraat en de Hertogensingel, tegenover het Burchtplein. De hier eertijds aanwezige woningen zijn in 2002 gesloopt. Ook het naastliggende perceel aan de Koornstraat behoort tot het nieuwbouwtterrein. Hier was ten tijde van het onderzoek van ARC bv al een gedeelte van de te realiseren nieuwbouw geplaatst (afb. 1.1).

1.3 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2003/177
Provincie	Noord-Brabant
Gemeente	Oss
Plaats	Oss
Toponiem	Koornstraat
Kaartblad	45E
Coördinaten	164.500/420.400
Periode	Vroege Middeleeuwen-Nieuwe Tijd
Type object	Nederzetting
Type bodem	Zand
Geomorfologie	Stroomrug

Afbeelding 1.1 De ligging van het onderzoeksgebied en de plaats van de opgraving (grijs) in de nieuwbouw (rood).

1.4 Doel van het onderzoek

Het onderzoek had als doel het documenteren van de bewoningssporen uit de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd alsmede het bestuderen ervan. Meer specifiek kan het onderzoek mogelijk antwoord geven op de vraag naar de omvang van het ‘Huys te Oss’ en inzicht geven in de vroege ontwikkeling van de stedelijke bewoning van Oss. Hiertoe is een Programma van Eisen opgesteld met de volgende vraagstellingen:

- Wat is de aard en betekenis van de tijdens het vooronderzoek aangetroffen sporen?
- Hoe ziet de stratigrafische opbouw van het onderzoeksgebied eruit?
- Wat is de aard, omvang en ouderdom/fasering van de bewoningssporen?
- Gaan de activiteiten op het terrein terug tot in de Volle Middeleeuwen of eventueel nog vroeger?
- Wat is de aard van de eventuele activiteiten?

1.5 Onderzoeksgeschiedenis

Het belangrijkste archeologische object in de directe omgeving van het onderzoeksterrein is het restant van het middeleeuwse versterkt huis, het ‘Huys te Oss’. Dit versterkte huis ligt onder het Burchtplein, op nog geen 100 m. van het onderzoeksterrein. Bij de aanleg van het aan de overzijde van het Burchtplein liggende woon-winkel complex, zijn delen van dit ‘Huys te Oss’ aan het licht gekomen. Op basis van schriftelijke bronnen kan worden gesteld dat dit kasteel in ieder geval in de 14e eeuw al bestond. In het jaar 1370 wordt het namelijk vermeld in het leenboek van de hertogen van Brabant (Van Alphen 1994). Naast het kasteel zijn uit de directe omgeving van de opgravingslocatie nog veel meer ARCHIS vermeldingen bekend.¹ Het gaat hier met name over Romeinse en middeleeuwse vondsten en een enkele IJzertijdvondst. Hieruit blijkt dat Oss al een lange geschiedenis kent.

In 2002 werd door het onderzoeks- en adviesbureau voor Bouwhistorie, Archeologie, Architectuur en Cultuurhistorie (BAAC bv) onderzoek verricht op het aangrenzende nieuwbouwperceel. Tijdens dit onderzoek werden grondsporen met een middeleeuwse datering aangetroffen.² In maart 2003 werd door Archol bv op de huidige onderzoekslocatie eveneens een proefsleuf aangelegd (Jansen 2003). Ook hier werden grondsporen aangetroffen zoals greppels, een vermoedelijke haardplaats en een waterput. Deze sporen dateren uit de 12e tot de 15e eeuw. Verder bevatte het terrein de nodige sporen uit de Nieuwe Tijd. Tussen het aardewerk bevond zich één Romeinse scherf. Duidelijke sporen uit de Romeinse Tijd werden niet aangetroffen. Onder de grondsporen bevond zich een aantal paalgaten die echter niet aan een structuur konden worden toegewezen. Of er een relatie is tussen de gevonden middeleeuwse sporen en het verderop gelegen kasteelterrein, was niet te bepalen.

---

¹Archeologische vondstvermeldingen in de nationale archeologische database ARCHIS, vermeldingen 14369, 17172, 17173, 17174, 17176, 17177, 34488, 36699, 38350, 38937, 38945, 39032, 39245, 45481, 131074, 137699.

²De resultaten van dit onderzoek zijn nog niet gepubliceerd.

1.6 Werkwijze

Om de doelstelling te kunnen verwezenlijken is op het onderzoeksterrein een grote werkput aangelegd. Gezien de grote verstoringen in de bovengrond en de waarschijnlijkheid dat hier slechts sprake was van één archeologische periode is slechts één vlak aangelegd. De werkput is in twee helften aangelegd, een noordelijke en zuidelijke helft. Het vlak is aangelegd bij het bereiken van het de zandondergrond, op gemiddeld 5,50m +NAP. In een gedeelte van de werkput is daarna het vlak verdiept om er geheel zeker van te zijn dat het aangelegde vlak ook dawerkelijk het enige noodzakelijke vlak was. In dit testvlak zijn geen andere lagen of sporen meer aangetroffen die ook al niet in het hoofdvlak zichtbaar waren.

De werkput is machinaal uitgegraven met een 1 m brede graafbak. Tijdens het aanleggen van het vlak zijn de vondsten per segment van 5 meter verzameld. Het vlak is waar nodig handmatig geschaafd. Op het vlak zijn de vondsten per spoor verzameld, waarbij gebruik is gemaakt van een metaaldetector. De hoogtes van de vlakken en grondsporen zijn bepaald ten opzichte van het NAP. Bij de digitale gegevensverwerking is gebruik gemaakt van Dig-it. De vlak- en profieltekeningen zijn gedigitaliseerd met behulp van Mapinfo.

2 Resultaten

2.1 Sporen

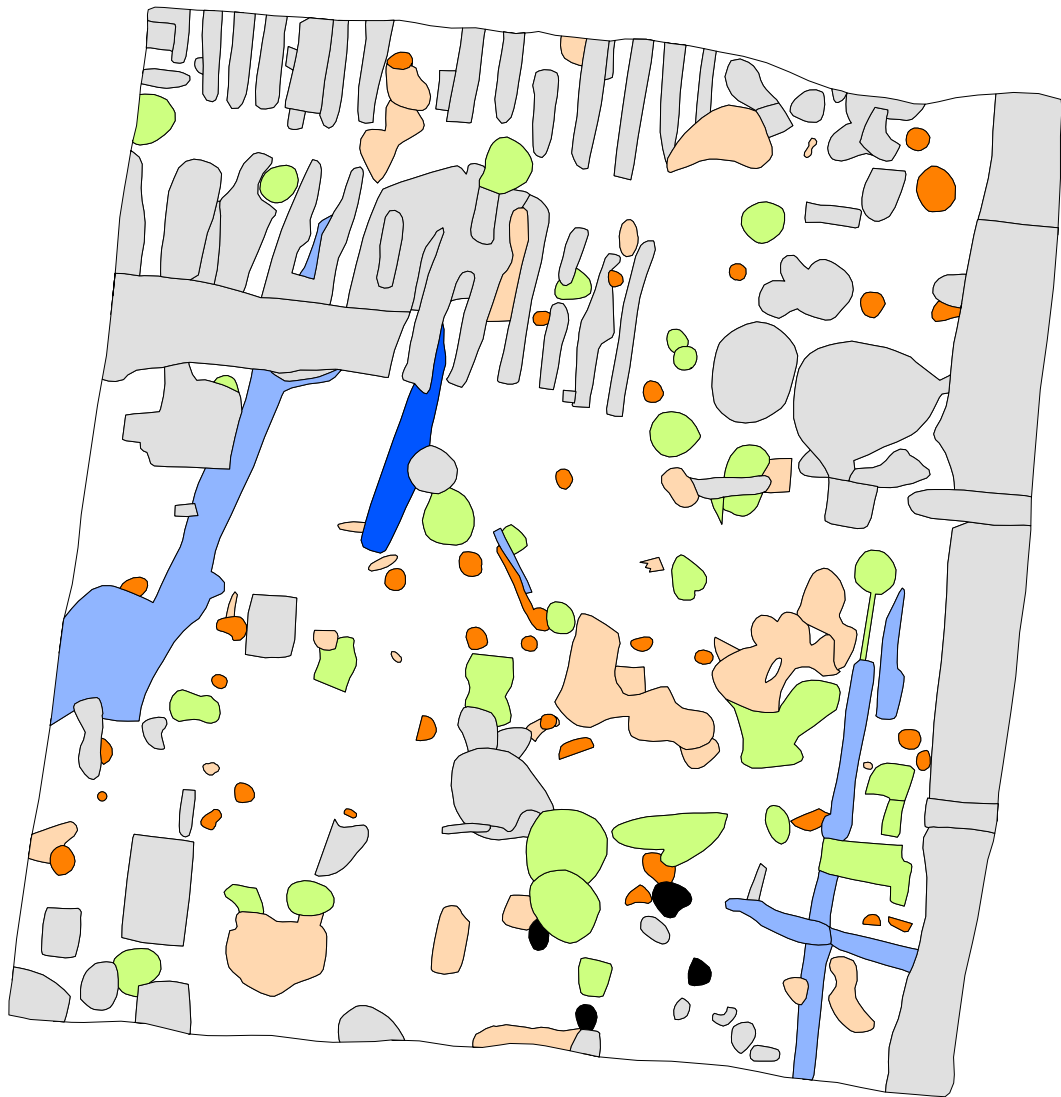
Er werd begonnen met de aanleg van de zuidelijke helft van de werkput. Tijdens het aanleggen van het sporenvlak werden een aantal recente verstoringen, bestaande uit rechthoekige ingravingen aangetroffen. In de zuidelijke helft van de werkput bevond zich de proefsleuf van Archol bv. Door middel van zorgvuldig schaven werd het sporenvlak opnieuw blootgelegd. Enkele grondsporen waren door Archol bv gecoupeerd, maar de sporen zelf waren echter nog leesbaar. Door de vondst van een nog in een spoor vastgeprikt spoornummerkaartje kon zelfs direct worden vastgesteld hoe de relatie tussen de nieuwe en de oude put was. Spoornummer 72 is in de Archol-proefsleuf hetzelfde als spoornummer 72 in de ARC-werkput. Het vlak van de noordelijke helft van de werkput bleek nog zwaarder verstoord door recente activiteiten dan de zuidelijke helft. Vooral in de noordwesthoek was de bodem dusdanig verstoord door ingegraven langwerpige banen zwarte humeuze grond, dat in deze hoek nauwelijks meer archeologische waarnemingen konden worden gedaan (afb. 2.1).

De archeologisch interessante sporen bestonden uit paalgaten, greppels en afvalkuilen. Behalve de al door Archol aangetroffen vermoedelijke waterput zijn geen verdere waterputten aangetroffen. Op basis van het aardewerk (zie paragraaf 2.2.3) zijn de meeste sporen te plaatsen in de Volle tot Late Middeleeuwen. Alleen spoor 99, een vermoedelijke greppel, is op basis van het vondstmateriaal mogelijk ouder, en dateert wellicht uit de 7e eeuw. Ondanks het feit dat de aan te leggen bouwput vlakdekkend onderzocht is, waren, mede door het grote aantal verstoringen, de archeologische sporen te fragmentarisch van aard om met enige zekerheid structuren te kunnen herkennen. In de zuidoosthoek is mogelijk een vierpalige spieker te herkennen (afb. 2.1). De paalsporen lijken een noordoost-zuidwest oriëntatie te hebben, maar deze vermeende oriëntatie kan evenzogoed een gevolg zijn van het verloren gaan van sporen in de verstoorde noordwesthoek van de put. Helaas leverden lang niet alle sporen vondstmateriaal op, waardoor ook niet op basis van dateringen een associatie tussen de sporen kon worden gelegd (afb. 2.1).

2.2 Vondsten

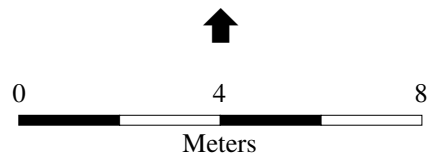
2.2.1 Algemeen

Tijdens het archeologische onderzoek is een aantal vondsten verzameld. Het betreft voornamelijk aardewerk, maar ook metaal, glas, steen en botmateriaal is aangetroffen. Het botmateriaal was dusdanig fragmentarisch van aard dat het niet

Legenda

- Recent
- Kuilen
- Paalkuilen
- Vlekken
- Greppels
- Spieker
- Merovingische greppel

Afbeelding 2.1 Overzicht van alle grondsporen (tekening S.J. Tuinstra).

Afbeelding 2.2 De gevonden Merovingische kraal, schaal 1:1 (foto S.J. Tuinstra).

gedetermineerd kon worden. Het metaal dateert allemaal uit de Nieuwe Tijd. Het steenmateriaal leverde geen artefacten op.

2.2.2 Glaskraal

Tussen het vondstmateriaal is een cilindervormige glazen kraal aangetroffen (afb. 2.2). Deze bestaat uit terracotta glaspasta, afgedekt met een witte laag opaak glas. In deze afdeklaag zijn vier zigzaglijnen getrokken van terracotta glas. Tenslotte zijn de zijkanten met geel glas afgewerkt. De doorsnede van de kraal is 19,4 mm, met een rechte doorboring van 7,2 mm. De cilinder is 17,4 mm breed. Dit soort kralen moet gedateerd worden in de Merovingische periode. Ze hebben een verspreiding van Groot-Brittannië (Guido 1999, p. 68) via Nederland en Noordwest-Duitsland tot in het Rijnland (Sasse & Theune 1996).

2.2.3 Aardewerk

Het meeste aardewerk stamt uit de Nieuwe Tijd of zelfs uit het zeer recente verleden, maar een aantal sporen leverden ook laatmiddeleeuws aardewerk. Het vroegste materiaal bestaat uit acht scherven uit de Late Middeleeuwen A (1050–1250 n. Chr.) (tabel 2.1). Het gaat om twee Pingsdorfscherven (vondstnr. 2 en 20), twee stukjes paffrath (vondstnr 14 en 24), een stukje maaslands aardewerk (vondstnr 1) en drie stukjes laat kogelpotaardewerk (vondstnr 14, 20 en 26). De samenstelling van dit complex uit de Late Middeleeuwen A sluit goed aan bij de karakteristieken voor de regio in de betreffende periode (Verhoeven 1990, p. 275). Het materiaal bestaat voornamelijk uit wandscherven, en bezitten onvoldoende kenmerkende eigenschappen om ze nauwkeuriger te kunnen dateren.

vondst	spoor	aardspoor	datering	gewicht	aantal
03OSSV000001	1011	LG	LMA	5,7	1
03OSSV000002	29	KL	LMA	43,1	5
03OSSV000003	16	PK	NT	1,7	1
03OSSV000010	76	REC	NT	25,3	2
03OSSV000011	10	GR	NT	14,3	5
03OSSV000012	77	VL	NT	49,3	5
03OSSV000013	1	LG	NT	268,5	4
03OSSV000014	87	KL	LMA	23,6	3
03OSSV000015	109	KL	LMB	17,1	2
03OSSV000016	96	REC	LMB	4,7	1
03OSSV000019	83	KL	LMB	16,3	2
03OSSV000020	126	GR	LMA	1,1	3
03OSSV000021	107	KL	NT	16,8	2
03OSSV000023	78	VL	NT	183,0	24
03OSSV000024	89	KL	LMA	4,3	1
03OSSV000025	105	KL	LMB	33,4	1
03OSSV000026	118	PK	LMA	6,8	1

Tabel 2.1 Aangetroffen aardewerk in de diverse sporen en de globale periode.

3 Conclusies

Over het algemeen kan gesteld worden dat de gevonden sporen waarschijnlijk de restanten zijn van middeleeuwse bewoning. De algemene datering van het middeleeuwse materiaal, vanaf het midden van de 11e eeuw, sluit goed aan bij de datering zoals die uit het rapport van Archol bv naar voren komen (Jansen 2003). Over de vorm van de middeleeuwse structuren is door de fragmentarische aard van de sporen niets te zeggen. Het kan zijn dat de middeleeuwse bewoning een andere oriëntatie kende dan de moderne, maar dit is slechts speculatie.

In ieder geval heeft vanaf de Middeleeuwen hier continue bewoning plaatsgehad. Hiervan zijn alleen de middeleeuwse lagen nog enigzins behouden gebleven, de resterende perioden zijn door de vele her- en verbouwingen in elkaar overgegaan en niet meer duidelijk herkenbaar.

De oudste fase van de aangetoonde bewoning dateert uit de periode 1050-1250 nc. Doordat niet vaststaat wanneer de eerste bouw van het 'Huys te Oss' plaatsvond, is niet te zeggen wat in de beginfase de relatie is van de gevonden bewoning met het kasteel. In ieder geval bevindt de nu gevonden bewoning zich buiten het kasteelterrein, en is zeker geen direct onderdeel van het versterkte huis. Wellicht is de bewoning ontstaan als gevolg van de bouw van het 'Huys te Oss', maar het kan ook zijn dat de versterking juist in de buurt van een bestaande nederzetting is gebouwd. Na de bouw van de versterking was het zeker aantrekkelijk om zich hier te vestigen, uit veiligheidsoverwegingen maar ook om handel te kunnen drijven met het hier gevestigde garnizoen. Door de beperkte omvang van het onderzoek zijn geen uitspraken te doen over de omvang van deze nederzetting.

Het is mogelijk dat in de omgeving van Oss Romeinse en Merovingische bewoning heeft bestaan, ook gezien de ARCHIS meldingen van Romeins en vroegmiddeleeuws materiaal in de omgeving. De gevonden glazen kraal, de enige vondst uit deze opgraving die ouder is dan de Volle Middeleeuwen, en de Romeinse scherf uit het onderzoek van Archol bv zijn echter een te summiere basis om te stellen dat precies op deze plek Romeinse en vroegmiddeleeuwse bewoning is geweest.

Over de aard van de activiteiten ter plekke kan geen duidelijke uitspraak worden gedaan. Wel lijkt het onwaarschijnlijk dat het hier om werkplaatsen van ambachtlieden gaat, daar geen ovens, metaalslakken, halffabrikaten en dergelijke gevonden zijn.

Misschien dat bij toekomstige bodemversturende activiteiten in dit deel van Oss nog meer en onverstoord sporen aan het licht komen, waardoor uitsluitsel kan worden gegeven over de mogelijke Romeinse en/of Merovingische bewoning in Oss. Het is zeker zaak om bij toekomstige bouwactiviteiten de archeologische waarde van de terreinen, waar grondingrepen gaan plaatsvinden, van te voren te bepalen.

Literatuur

- Alphen, G.H.J. van, 1994. Het “Huys tot Osse” gevonden? *Jaarverslag 1994 AWN Nijmegen*, 1994, pp. 29–30.
- Guido, M., 1999. *The Glass Beads of Anglo-Saxon England c.AD 400–700*. London.
- Jansen, R., 2003. *Oss Koornstraat AAO*. Leiden (Archol Briefrapport 22).
- Sasse, B. & C. Theune, 1996. Perlen als Leittypen der Merowingerzeit. *Germania* 74, pp. 187–231.
- Verhoeven, A.A.A., 1990. Ceramics and economics in the Low Countries AD 1000–1300. In: J.C. Besteman, J.M. Bos & H.A. Heidinga (eds.), *Medieval Archaeology in the Netherlands. Studies presented to H.H. van Regteren Altena*. Assen/Maastricht, pp. 183–198 (Studies in prae- and protohistorie 4/Stichting Middeleeuwse Archeologie publicatie 1).